

Ks. prof. dr hab. Waldemar Chrostowski, SBP nr 1

DYSKUSJA PANELOWA WOKÓŁ DOKUMENTU NATCHNIENIE I PRAWDA PISMA ŚWIĘTEGO GŁOS W DYSKUSJI

W refleksji wokół najnowszego dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej (PKB) chciałbym uwypuklić trzy aspekty.

Po pierwsze, w ciągu trzech ostatnich dziesięcioleci PKB wykazuje znaczną aktywność. Opublikowano sześć dokumentów: *Pismo Święte a chrystologia* (1984), *Jedność i różnorodność w Kościele* (1988), *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele* (1993), *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej* (2001), *Biblia a moralność* (2009) oraz *Natchnienie i prawda Pisma Świętego* (2014). Każdy z podjętych tematów jest doniosły, nasuwa się jednak pytanie o ich recepcję i status. Spotkały się ze zróżnicowanym zainteresowaniem, oscylującym między ożywionymi dyskusjami podczas konferencji i sympozjów, a niewielkim odzewem czy nawet przemilczaniem. Co się tyczy Polski: pierwszy dokument ukazał się dopiero cztery lata po ogłoszeniu¹; drugi w ogóle nie doczekał się przekładu na język polski; trzeci, opublikowany w trzech różnych tłumaczeniach²,

¹ Ruch Biblijny i Liturgiczny 41/1988, s. 185-226 (w przekładzie A. Jankowskiego OSB).

² *Interpretacja Pisma świętego w Kościele, Przemówienie Ojca świętego [sic!] Jana Pawła II oraz Dokument PKB*, tłum. K. Romaniuk, Pallottinum, Poznań 1994; *Interpretacja Biblii w Kościele. Tekst studyjny*, tłum. D. Piekarczyk, w: *Z badań nad Biblią. Prace Katedry Teologii i Informatyki Biblijnej Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej nr 2*, Kraków 1998, s. 107-189; *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej*

był przedmiotem prezentacji i dyskusji podczas dwóch kolejnych sympozjów biblistów polskich (Szczecin – 1995, Radom – 1996); czwarty³ nie został już tak mocno nagłośniony; piąty⁴ zaprezentowano i komentowano w 2010 r. podczas konferencji naukowej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II⁵, ale poza tym w zasadzie przeszedł bez większego odzewu.

Istnieje przekonanie, że dokumenty PKB mają wartość normatywną. W *Przedmowie* do najnowszego dokumentu kard. Gerhard Müller, przewodniczący PKB, napisał: „Prezentowany dokument Papieskiej Komisji Biblijnej nie jest oficjalną deklaracją Magisterium Kościoła, ani nie przedstawia całej doktryny na temat natchnienia i prawdy Pisma świętego. Zawiera on jedynie wyniki wnikliwej analizy egzegetycznej tekstów biblijnych pod kątem ich pochodzenia od Boga i zawartej w nich prawdy. Wyprowadzane wnioski są teraz przedkładane specjalistom w zakresie innych dyscyplin teologicznych, aby mogły być dopełnione i pogłębione z ich punktu widzenia”⁶. Członkowie PKB zostali przedstawieni przede wszystkim jako egzegeci Biblii. Zapewne i z tego względu wypowiedź PKB na ogół nie wychodzi poza ramy ujęć podręcznikowych, uwypuklając pytania, na które od dawna oczekujemy odpowiedzi czy przynajmniej wiążących drogowskazów. Część pierwsza (*Świadectwo ksiąg biblijnych o ich pochodzeniu od Boga*) i druga (*Świadectwo tekstów* [n.b. dlaczego nie: *ksiąg?*] *biblijnych na temat objawionej w nich prawdy*) w gruncie rzeczy zawierają powtórzenie tego, co jest znane i zamieszczane w dobrych introdukcjach biblijnych z rozdziałami na temat natchnienia biblijnego oraz prawdy Biblii. Część trzecia (*Interpretacja słowa Bożego i stojące przed nią wyzwania*), oczekiwana i bardzo potrzebna, budzi raczej niedosyt.

Po drugie, ostatnie dokumenty PKB dzielają znamieny „grzech pierworodny” współczesnej biblistyki katolickiej, pozostającej pod dominującym wpływem egzegezy historyczno-krytycznej. Cechuje ją daleko posunięta re-

z komentarzem biblistów polskich, tłum. R. Rubinkiewicz SDB, Rozprawy i Studia Biblijne 4, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 1999.

³ *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, tłum. R. Rubinkiewicz SDB, Instytut Teologii Biblijnej Verbum, Kielce 2002.

⁴ *Biblia a moralność. Biblijne korzenie postępowania chrześcijańskiego*, tłum. R. Rubinkiewicz SDB, Instytut Teologii Biblijnej Verbum, Kielce 2009.

⁵ W. Pikor (red.), *Moralność objawiona w Biblii*, Analecta Biblica Lublinensia VIII, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011.

⁶ Papieska Komisja Biblijna, *Natchnienie i prawda Pisma świętego. Słowo, które od Boga pochodzi i mówi o Bogu, aby zbawić świat*, przeł. ks. Henryk Witczyk, Verbum, Kielce 2014, s. 7.

zerwa, a nawet swoista niechęć, wobec Septuaginty (LXX). Znalazło to wyraz w dokumencie z 1993 r. poświęconym interpretacji Biblii, w którym LXX jest „wielką nieobecną”. Doszło też wyraźnie do głosu w dokumencie *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, gdzie znajdujemy kuriozalne zdanie: „A choć chrześcijanie mówiący po grecku otrzymali od Żydów swe pisma w postaci Septuaginty, to jednak dokładnie nie wiemy, jak ta postać wyglądała, ponieważ Septuaginta dotarła do nas poprzez rękopisy chrześcijańskie” (nr 17).⁷ Sugeruje się, że tekst LXX, który zachowali chrześcijanie, nie jest, a w każdym razie nie musi być, wiarygodny. A gdyby odrzucenie LXX przez rabinów dokonało się nie pod koniec I wieku, lecz później, czy ewentualnie zachowane w ich środowisku rękopisy byłyby bardziej wiarygodne?

Septuaginta jako Biblia Grecka jest również „wielką nieobecną” w najnowszym dokumencie PKB. Wprawdzie w części pierwszej, dotyczącej natchnienia Biblii, podjęto egzegezę wybranych fragmentów Księgi Syracha (nr 20),⁸ a także problematykę kanonu Starego Testamentu u Ojców Kościoła (nr 60)⁹, zaś w części drugiej pojawia się egzegeza Księgi Mądrości i ponownie Księgi Syracha (nr 79-80)¹⁰, ale nie można uznać, że wyczerpuje to status i znaczenie LXX jako Biblii Greckiej judaizmu okresu międzytestamentowego (nie tylko judaizmu hellenistycznego! – zob. świadectwa LXX wśród znalezisk znad Morza Martwego) oraz Biblii autorów Nowego Testamentu, Kościoła apostołskiego i Ojców Kościoła. Spojrzenie na status i rolę LXX odgrywa wielką rolę w dialogu ekumenicznym. „Większość Kościołów prawosławnych – czytamy w dokumencie PKB – w kwestii zawartości kanonu Starego Testamentu nie różni się od Kościoła katolickiego, choć pomiędzy starożytnymi Kościołami wschodnimi można spotkać pewne różnice”.¹¹ W tych warunkach nasuwa się konkretny postulat: niechby w swoim kolejnym dokumencie PKB zajęła się sprawą genezy, natury, teologii, rangi i znaczenia LXX. Brak klarowności w tym przedmiocie prowadzi do osobliwych ujęć i rozwiązań. Przykładowo, po II Soborze Watykańskim mnożą się przekłady Biblii z języków oryginalnych na nowożytny, ale w odniesieniu do wielu tekstów z ksiąg protokanonicznych natrafiamy na uwagę, że przekład został dokonany nie z tekstu masoreckiego TM, lecz za LXX. Wskutek tego

⁷ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, przeł. Ryszard Rubinkiewicz SDB, Verbum, Kielce 2002, s. 35.

⁸ Papieska Komisja Biblijna, *Natchnienie i prawda Pisma świętego*, s. 38-41.

⁹ *Tamże*, s. 102-103.

¹⁰ *Tamże*, s. 132-134.

¹¹ *Tamże*, s. 103.

otrzymujemy „trzecią Biblię”, stanowiącą osobliwe połączenie przekładu z TM przekładem opartym na LXX.

Po trzecie, niektóre stwierdzenia zawarte w najnowszym dokumencie PKB zmuszają do otwartej polemiki. W części trzeciej znajdujemy dwa paragrafy (nry 109-110)¹² poświęcone Księdze Tobiasza i Księdze Jonasza. Obie zostały zapewne wybrane jako swoście egzemplaryczne. Czytamy: „Obie księgi opowiadają o serii wydarzeń, w stosunku do których rodzi się pytanie, czy rzeczywiście się wydarzyły” (nr 109).¹³ Poprzestaną na obserwacji dotyczącej Księgi Jonasza. Przypominając jej obecność w zbiorze Dwunastu [Proroków], PKB dodaje: „Jednakże w opowiadaniu znajdujemy nie tylko pewne szczegóły, ale także elementy strukturalne, których nie możemy traktować jako wydarzeń historycznych. To skłania nas do interpretowania tekstu jako kompozycji wyobrażonej (*immaginaria*), zawierającej głębokie treści teologiczne” (nr 110).¹⁴ Wskazując na „pewne nierealne szczegóły”, a mianowicie hiperboliczna wielkość Niniwy, połknięcie Jonasza przez rybę i pozostanie przy życiu oraz zgodne nawrócenie wszystkich mieszkańców Niniwy, „o czym nie ma żadnej wzmianki w dokumentach asyryjskich”, PKB podkreśla dwa wiodące tematy teologiczne, po czym konkluduje: „Jonasz posuwa się najdalej w swoim uniwersalizmie, czyniąc ze złych i zniechęconych Asyryjczyków – którzy zniszczyli królestwo Izraela, deportując jego mieszkańców, i byli dumni ze swoich okrutnych zwyczajów wojennych – odbiorcami przesłania prorockiego, które uzdalnia ich do nawrócenia”.¹⁵

Na genezę i orędzie Księgi Jonasza można jednak spojrzeć zupełnie inaczej, rozpoznając w niej świadectwa istnienia prężnej diaspory Izraelitów w Asyrii i jej stolicy oraz kontaktów utrzymywanych między Izraelitami mieszkającymi na dawnym terytorium królestwa Izraela, którzy ocalili z pożogi najazdów asyryjskich, a ich deportowanymi rodakami, którzy rychło przeszli od wygnania do diaspory. W Księdze Jonasza istnieją aluzje, które pozwalają zasadnie wnosić, że adresatami nauczania proroka nie byli pogańscy Asyryjczycy, lecz jego rodacy przebywający na obczyźnie. Księga Jonasza, która zanim weszła do kanonu ksiąg świętych została poddana reinterpretacji niechętniej asyryjskiej diasporze Izraelitów, ma ogromną wartość historyczną jako świadectwo tej przemilczanej diaspory. Dokument PKB, sugerując określoną interpretację historyczną i teologiczną, nie ułatwia dociekań i dyskusji na ten temat.

¹² *Tamże*, s. 184-187.

¹³ *Tamże*, s. 184.

¹⁴ *Tamże*, s. 186-187.

¹⁵ *Tamże*, s. 187-188.